

Грачов О. А., аспірант кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗАХОДИ ОПЕРАТИВНОГО ВПЛИВУ ЯК СПОСОБИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Перехід України до ринкових відносин, провідна роль у розвитку яких безперечно належить цивільно-правовим договорам, ставить заходи оперативного впливу на особливе місце при застосуванні неюрисдикційних форм захисту цивільних прав, адже економічна ефективність підприємців як суб'єктів цивільних правовідносин залежить, зокрема, від можливості якомога краще захистити свої права у разі порушення договорів контрагентами, де значення заходів оперативного впливу важко переоцінити.

Але сьогодні спостерігається відсутність єдиного підходу до розуміння поняття, місця та ролі заходів оперативного впливу в механізмі захисту цивільних прав в науці цивільного права, про що свідчать праці таких науковців як С. Алексеєва, В. Грибанова, М. Карпова, В. Луця, Є. Суханова, Т. Каудирова, В. Рясенцева та інших.

Цивільне законодавство поняття «заходи оперативного впливу» не містить. У ст. 16 Цивільного кодексу України (далі – ЦК), заходи оперативного впливу серед інших способів захисту прав не фігурують. При цьому можливість застосування даних мір кредитором з метою захисту своїх порушених прав передбачена у багатьох нормах ЦК, зокрема: ч. 2 ст. 696, ч. 1 ст. 709, ч. 3 ст. 849, ч. 3 ст. 877 та ін.

Думки вчених щодо юридичної природи даних мір можна умовно розділити на дві течії. Прибічники першої ототожнюють заходи оперативного впливу з поняттям «санкція цивільно-правової відповідальності». Інші ж – відводять вказаним заходам роль самостійного інституту в механізмі захисту цивільних прав.

При цьому науковцями вірно звертається увага на те, що застосування заходів оперативного впливу змінює структуру договірних правовідносин, а це безпосередньо позначається на майнових правах та інтересах порушника. Наприклад, згідно ч. 3 ст. 850 ЦК якщо під час виконання роботи за договором підяду стане очевидним, що вона не буде викона-

на належним чином, замовник, зокрема, може відмовитись від договору підряду й вимагати відшкодування збитків або доручити виконання роботи іншій особі за рахунок підрядника. Отже у будь-якому варіанті на підрядника, як на боржника що порушив договір, покладається обов'язок відшкодувати збитки, що безумовно, є несприятливими майновими наслідками для останнього.

Але майновий характер заходів оперативного впливу не є їх визначальною рисою. Він притаманний й іншим цивільно-правовим санкціям, в тому числі мірам цивільно-правової відповідальності, і ототожнювати в зв'язку з останнім їх не вірно. В основу ототожнення заходів оперативного впливу та санкції цивільно-правової відповідальності не може бути покладена властивість, притаманна для більшості інститутів цивільного права.

Критики заслуговує ототожнення оперативних заходів та санкції цивільно-правової відповідальності і з огляду на можливість їх одночасного застосування, що було б неможливим, якщо за оперативними заходами визнавались властивості цивільно-правових санкцій. У цьому разі порушувався б принцип недопустимості застосування двох видів відповідальності за одне правопорушення. Окрім того, для настання цивільно-правової відповідальності необхідна наявність закріплених законодавчо умов, зокрема вини. Натомість, для застосування заходів оперативного впливу враховувати вину боржника не обов'язково. Більше того, поширення умов настання цивільної відповідальності на порядок застосування заходів оперативного впливу практично б знизило функціональні можливості цього інституту. Наведене свідчить про самостійне місце заходів оперативного впливу серед способів захисту цивільних прав.

Серед характерних ознак заходів оперативного впливу перш за все необхідно вказати на їх правоохоронний характер, що проявляється в можливості їх застосування виключно за факт порушення контрагентом договірної зобов'язання.

Застосування заходів оперативного впливу кредитором як управненою особою веде до зниження для останнього негативних наслідків порушення договірної дисципліни.

Слід відмітити також, що невід'ємною властивістю всіх оперативних заходів є їх односторонній характер. Це означає, що, по-перше, вони застосовуються виключно у позасудовому порядку, а отже їх застосування

не пов'язане із силою державного примусу. Однак із метою гарантування правомірного використання оперативних заходів управленою особою (кредитором), закон надає право зобов'язаній особі (боржникові) оскаржувати таке застосування у встановленому законом порядку, зокрема звернувшись до суду. По-друге, односторонній порядок передбачає застосування управленою стороною таких заходів незалежно від волі та бажання іншої сторони.

Наступною властивістю заходів оперативного впливу є їх юридичний (організаційний) характер – останні завжди спрямовані на зміну структури договірних відносин, що аж ніяк не характерно для цивільно-правових санкцій, специфічність яких полягає у реалізації компенсаторно-відновлюваної функції.

Притаманним для інституту заходів оперативного впливу є й особливий характер негативних майнових наслідків для боржника – їх настання виступає лише супутнім результатом реалізації прав кредитора, а дійсну цінність для останнього представляє захист порушених прав, а за можливості – забезпечення реального виконання договору.

Виходячи із особливої природи та ознак заходів оперативного впливу, можна назвати такі їх функції. Перш за все заходи оперативного впливу покликані здійснювати захист договірних правовідносин, і відповідно, захисна функція є їх основною функцією. Їх застосування сприяє нормалізації договірних відносин шляхом виконання порушених зобов'язань боржником та зменшенню чи навіть запобіганню виникненню збитків у кредитора.

Заходи оперативного впливу стимулюють зобов'язану сторону до виконання зобов'язання, попереджуючи порушення договірної дисципліни під загрозою настання несприятливих для порушника негативних наслідків, що прийнято вважати виконання останніми забезпечувальною функцією.

Зазначені способи захисту також виконують і виховну функцію. Вони здійснюють позитивний вплив на учасників договірних відносин, сприяючи вихованню високої договірної культури зокрема та поваги до норм і принципів цивільного права взагалі.

Нарешті застосування заходів оперативного впливу, сигналізуючи про негативні явища в діяльності учасників цивільних договірних відносин, інформує потенційних клієнтів про стан справ їх контрагентів, що дозволяє дослідникам вести мову про виконання заходами оперативного впливу сигналізаційної функції.

Ураховуючи вищенаведені специфічні ознаки заходів оперативного впливу та комплекс особливих притаманних їм ознак, можна зробити висновок про самостійне місце оперативних заходів у системі способів захисту цивільних прав, а також їх ефективність у разі порушення договірної дисципліни учасниками цивільних правовідносин.

Гринько П. О., асистент кафедри приватного права Полтавського юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Для будь-якої розвиненої демократичної держави одним із найважливіших стратегічних завдань є збереження генофонду нації, а це, насамперед, здоров'я її народу. Тому, одним із пріоритетних завдань, у тому числі і України, є створення таких умов життєдіяльності й медичного обслуговування людини, які сприяли би збереженню та поліпшенню життєвого рівня населення, його відтворенню. Для реалізації цього завдання держави створюють спеціальну систему, яка здійснює комплекс заходів, направлених на збереження та зміцнення здоров'я населення, забезпечення його медичною допомогою, – галузь охорони здоров'я¹.

Першочерговим завданням на загальнодержавному рівні виступає пошук нових шляхів фінансування системи охорони здоров'я.

Реальною альтернативою є перехід від системи виключно бюджетного фінансування охорони здоров'я до нової бюджетно-страхової моделі охорони здоров'я – системи страхової медицини, яка дозволить залучити додаткові ресурси у медичну галузь та забезпечити гарантований обсяг медичних послуг для широких верств населення.

Страхова система охорони здоров'я нині поділяється на обов'язкове і добровільне (приватне) медичне страхування. Перше припускає обов'язкову сплату внеску для всіх із різними модифікаціями (платить працівник чи роботодавець, або ж вони платять спільно у певних пропо-

¹ Медичне право України (правові засади забезпечення медичного страхування): Монографія / С. Г. Стеценко, В. Ю. Стеценко, Я. М. Шатковський; За заг. ред. С. Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – с.6–9.